

<https://helda.helsinki.fi>

Käytännönläheisesti kulttuurisuunnittelusta

Jokela, Salla Emilia

2018

Jokela , S E 2018 , ' Käytännönläheisesti kulttuurisuunnittelusta ' , Terra , Vuosikerta. 130 ,
Nro 3 , Sivut 155-157 . < <https://terra.journal.fi/article/view/77436/38584?acceptCookies=1> >

<http://hdl.handle.net/10138/299721>

unspecified
publishedVersion

Downloaded from Helda, University of Helsinki institutional repository.

This is an electronic reprint of the original article.

This reprint may differ from the original in pagination and typographic detail.

Please cite the original version.

Kirjallisuutta – Litteratur

Käytännönläheisesti kulttuurisuunnittelusta

HÄYRYNEN, MAUNU & ANTTI WALLIN (2017; toim.). *Kulttuurisuunnittelu. Kaupunkikehittämisen uusi näkökulma*. 254 s. SKS, Helsinki.

Kaupunkikehittämisen avainsanoiksi ovat viime vuosikymmenien kuluessa nousseet strategisuus, sektorirajoja ylittävä yhteistyö, yhteiskehittäminen, avoin vuorovaikutus, joustavuus, verkostomaisuus ja kaupunkilaisten osallistaminen. Suomessa vähemmälle huomiolle on jäänyt kulttuurisuunnittelu, joka yhdistää näitä näkökulmia omaksumalla kulttuurin monialaisen ja -toimijaisen kaupunkikehittämisen lähtökohdaksi. Lähestymistavan taustalla on materialistinen kulttuurikäsitys, jonka mukaan kulttuuri on ennen kaikkea paikallisten asukkaiden arkista vuorovaikutusta sekä siihen liittyviä arvoja, uskomuksia, normeja ja elämäntapoja. Kulttuuriin tukeutuva kaupunkikehittäminen tarkoittaa siis asukkaiden identiteettejä ja todellisuuksia kunnioittavaa lähestymistapaa sekä laaja-alaista yhteistyötä, joka eroaa perinteisestä sektori-pohjaisesta kulttuuripolitiikasta.

Turun yliopiston maisebantutkimuksen professori Maunu Häyrynen ja Tampereen yliopiston kaupunkitutkija Antti Wallinin toimittama kokoomateos mainostaa itseään ensimmäiseksi ”näkökulmaa laajasti esitteleväksi” kotimaiseksi tutkimusjulkaisuksi. Teos koostuu yhdeksästä artikkelista, jotka on jaettu aihetta kontekstualisoiviin johdantoteksteihin sekä kolmeen temaattiseen osioon. Johdanto-osiossa Häyrynen sekä lähestymistapaa Ruot-

sisä soveltanut Cultural Planning Laboratoryn puheenjohtaja Christina Hjorth esittelevät yleisellä tasolla ja esimerkkien kautta kulttuurisuunnittelun taustoja, peruseriaatteita ja käytännön sovelluksia. Heidän mukaansa kulttuurisuunnittelua on viimeisten 25 vuoden aikana kehittänyt joukko tutkijoita ja konsultteja, joihin lukeutuvat muun muassa Colin Mercer, Franco Bianchini, Charles Landry ja Lia Ghilardi.

Yksi kulttuurisuunnittelun tärkeimmistä vaiheista on varsinaisen suunnitelman laatimista pohjustava kulttuurikartoitus (*cultural mapping*), jonka avulla kaupunkisuunnittelijat ja paikalliset asukkaat tunnistavat ja kuvaavat paikallisia kulttuurisia kerroksia ja resursseja. Tätä vaihetta käsitellään tarkemmin kirjan ensimmäisessä temaattisessa osiossa, jossa Itä-Suomen yliopiston ympäristöpolitiikan yliopistolehtori Simo Häyrynen sekä Wallin yhdessä Itä-Porin lähiöiden kulttuurikartoitustyöhön osallistuneen filosofian maisteri Suvii Rosendahlin kanssa avaavat kulttuurikartoituksen arvoa kaisoyhdyskuntien ja kerrostalolähiön muutoksen kartoituksessa ja hallinnassa. Osio on kiinnostavaa luettavaa maantieteilijälle, sillä

tekstit korostavat kulttuurikartoituksen soveltuvuutta paikan tai alueen kulttuurisen, taloudellisen, sosiaalisen ja ekologisen kehityksen holistiseen analyysiin. Lisäksi Wallin ja Rosendahl ottavat kantaa maantieteessäkin vallalla olevaan tilastolähtöiseen alueellisen eriytymisen tutkimukseen. He korostavat, että tutkijoiden ja suunnittelijoiden pitäisi tarkastella alueen materiaalien olosuh-

teiden lisäksi yhteisön ja sen kulttuurin merkitystä alueen kehittämisessä, koska vain asukkaiden kokemuksia tarkastelemalla on mahdollista ymmärtää asuinalueiden vetovoimaa.

Teoksen toinen temaattinen osio paneutuu kulttuurisuunnittelun ja kaupunkien yhteiskehittämisen väliin kytköksiin. Turun yliopiston Centre for Collaborative Researchin (CCR) erikoistutkija Helka Kalliomäki ja tutkimuspäällikkö Jukka Vahlo viittaavat yhteiskehittämällä (*co-creation*) verkostomaiseen toimintaan, jossa esimerkiksi yritykset ja niiden asiakkaat tai julkinen sektori ja järjestöt tekevät yhteistyötä tuotteiden, palveluiden tai yhteiskunnan kehittämiseksi. Kirjoittajat havainnollistavat kulttuurisuunnittelun käyttöä ja haasteita yhteiskehittämisen menetelmän tukeutumalla Suomessa, Englannissa ja Ruotsissa kerättyyn haastatteluaineistoon. Heidän mukaansa kulttuurisuunnittelu tapahtuu pitkälti Maarten Hajerin kuvaamassa ”institutionaalisessa tyhjiössä”, jossa säännöt ovat epäselviä, eivätkä suunnittelun tilat vastaa kaikilta osin olemassa olevia rakenteita. Tällaisessa tilanteessa suunnitteluprosessin onnistuminen edellyttää mukana olevilta osapuolilta avointa suhtautumista ja sitoutumista vastavuoroiseen oppimiseen ja yhdessä tekemiseen.

Konkreettisen esimerkin kulttuurisuunnitteluprosessista tarjoaa Turun yliopiston kulttuurituotannon ja maisematutkimuksen koulutusohjelman tohtorikoulutettava Pia Hovi-Assad, joka tarkastelee kulttuurisuunnittelun ja yhteisötaiteen avulla toteutettua yhteiskehittämistä Porissa sijaitsevassa Sampolan lähiössä. Hänen johtopäätöksensä tukevat Kalliomäen ja Vahlon näkemystä, jonka mukaan kulttuurisuunnittelu korostaa prosessin merkitystä pelkän lopputuloksen tai konkreettisen suunnitelman sijaan. Toimijoiden verkostoituminen ja yhteistyön monipuolistuminen ovat arvoja itsessään.

Teoksen viimeinen temaattinen kokonaisuus käsittelee kulttuurisuunnittelun suhdetta kaupunkisuunnitteluun. Kaavoitusarkkitehtinä Sipoon kunnassa toiminut ja Aalto-yliopistossa väitöskirjaa valmisteleva Pilvi Nummi esittelee kulttuurikartoitusta ja hallintorajat ylittävää yhteistyötä Sipoon kunnan kulttuuripalveluiden sekä kehitys- ja kaavoituskeskuksen Kulttuurikäytävähankkeessa. Hän tarjoaa käytännön esimerkkejä kulttuurikartoituksen menetelmistä ja täydentää aiempien artikkelien näkökulmia käsittelemällä sitä, kuinka kulttuurikartoituksen tuloksia integroidaan suunnitelmiin. Sipoossa kulttuurikartoitus on perustunut muun muassa karttakyselyyn ja taideprojektin yhteydessä toteutettuun ”unelmakarttaan”, joiden tuloksia kaavoittaja on hyödynnyt suunnittelussa.

Porin kaupungin kaavoitusarkkitehti Daniel Nagy ja Placemaking for Cities (P4C) -hankkeen johtava asiantuntija Hans Schlappa tarkastelevat paikanluontia (*placemaking*) ja siihen liittyvää tietämyksensiirtoa Porissa osana laajempaa kaupunkiverkostoa, joka muodostettiin vuosina 2014–2015 toteutettua P4C-hanketta varten.

P4C-hanke oli Euroopan unionin URBACT-ohjelman mukainen pilottihanke, jossa kaupunkien virkamiehet ja asiantuntijat sovelsivat muista eurooppalaisista kaupungeista omaksumiaan käytäntöjä omissa kaupungeissaan. Nagy ja Schlappa käyttävät paikanluontia kulttuurisuunnittelun rinnakkaiskäsitteenä, joka eroaa kulttuurisuunnittelusta muun muassa mittakaavatasonsa puolesta. Molemmat lähestymistavat pyrkivät kehittämään elinympäristöä kaupunkilaisten identiteettejä ja elämäntapoja kunnioittaen. Kulttuurisuunnittelun kohteena on kuitenkin yleensä suhteellisen laaja alue, kun taas paikanluonti keskittyy tyypillisesti julkisen kaupunkitilan osaan. Kirjoittajat luonnehtivat P4C-hankeverkostoa Etienne Wengerin lanseeraamaa käsitettä käyttäen käytäntöyhteisöksi (*community of practice*), jonka jäsenet ovat tiiviissä vuorovaikutuksessa keskenään yhteisen huolen tai intohimon ohjaamina. Kirjoittajien mukaan tällaisen yhteisön vahvuus on sen kyvyssä tarjota osallistujille mahdollisuus ylittää organisaatioiden rajoja sekä kyseenalaistaa vallitsevia valtasuhteita.

Aalto-yliopiston tutkijatohtori Johanna Lilius ja Tampereen teknillisen yliopiston yliopistotutkija Markku Norvasuo jatkavat kulttuurisuunnittelun asemoimista kaupunkisuunnittelun kentälle. He tarkastelevat yhteisöllisyyden tulkintoja ja ilmentymiä yhdyskuntasuunnittelun historiassa ja nykypäivän kaupunkisuunnittelussa. Artikkelit kontekstualisoi kiinnostavalla tavalla esimerkiksi kaupunkisuunnittelijoiden roolin taloudellista hyvinvointia tuottavien kohtaamispaikkojen ja ”pöhinän” synnyttäjinä. Tässä yhteydessä kulttuurisuunnittelu näytetään ennen kaikkea yhdyskuntasuunnittelun metodina, jonka vahvuus on sen kyvyssä herkistää suunnittelija yhdyskunnan tarpeille ja kaupunkia koskevien tulkintojen moninaisuudelle.

Arvioitava teos antaa kulttuurisuunnittelusta monipuolisen kuvan, mutta vahvistaa samalla käsitystä, että menetelmä on vasta rantautumassa Suomeen. Useassa artikkelissa kulttuurisuunnittelu on vielä alisteisessa suhteessa muihin kaupunkikehittämiseen liittyviin käsitteisiin. Rinnastukset auttavat lukijaa suhteuttamaan kaupunkikehittämisen lähestymistapoja toisiinsa ja antavat hyvän kuvan siitä, miten kulttuurisuunnittelu voi täydentää tai rikastaa vakiintuneempia kaupunkikehittämisen muotoja. Olisin kuitenkin kaivannut enemmän perustelua sille, miksi kirjaan on valittu juuri nämä tekstit ja mistä kulttuurisuunnittelun toissijaisuus suhteessa muihin kaupunkikehittämisen näkökulmiin kertoo. Kirjoittajien esittelyt olisivat osaltaan auttaneet asemoimaan tekstejä kaupunkisuunnittelun ja tutkimuksen kentälle sekä perustelleet eroja kirjoittajien tavoissa käsitellä aihetta.

Teoksessa on lievää toisteisuutta, sillä monet kirjoittajista käyvät läpi samat perusajatukset esimerkiksi kulttuurin määritelmästä ja kulttuurikartoituksen periaatteista. Pääallekkäisyyksien karsimisen ohella kaipasin loppuyhteenvedoa, joka olisi tarjonnut teoksen toimittajille hyvän tilaisuuden artikkeleissa esitellyjen käsitte-

den välisten suhteiden avaamiseen, kriittisen keskustelun jatkamiseen ja synteesiin. Olisin lukenut mielelläni lisää esimerkiksi siitä, kuinka Nagyn ja Schlappan ajatukset paikanluontiin kytkeytyvistä käytäntöyhteisöistä liittyvät Kalliomäen ja Vahlon soveltamaan institutionaalisen tyhjiön käsitteeseen. Myös kulttuurisuunnittelun ja kaupunkibrändäyksen suhdetta olisi voinut avata enemmän. Brändäys näyttäytyy teoksen valossa ennen kaikkea ylhäältä alaspäin suuntautuvana imagon rakentamisena, kun taas kulttuurisuunnittelu hahmottuu pikemminkin kaupunkilaisia osallistavana ja tasapuolisuutta tavoittelevana lähestymistapana. Käytännössä brändäyksen ja kulttuurisuunnittelun ero ei kuitenkaan ole selvä. Monissa kaupungeissa brändäys perustuu nykyään kulttuurisuunnittelua muistuttavaan kaupunkilaisten osallistamiseen ja kohtaamisten mahdollistamiseen. Kuten teos osoittaa, osa kulttuurisuunnittelua soveltavista suunnittelijoista puolestaan ymmärtää kulttuurin ennen kaikkea perinteisen brändäyksen tavoin taloudellisen elinvoiman edistämisen välineenä. Olisikin ollut kiinnostavaa lukea toimittajien pohdintaa siitä, millä perusteella joissakin

kaupungeissa on päädytty puhumaan brändäyksestä, kun taas toisissa vannotaan kulttuurisuunnittelun nimiin.

Teoksen vahvuus on sen käytännönläheinen ote, joka perustuu kirjoittajien omakohtaisiin kokemuksiin kulttuurisuunnittelusta tai siihen läheisesti liittyvistä kaupunkikehittämisen menetelmistä. He tiedostavat kulttuurisuunnittelun rajoitukset ja osoittavat, kuinka esimerkiksi lyhytjänteisyys, huono resursointi, pintapuolinen soveltaminen tai kaupungin poliitikkojen ja virkamiesten heikko sitoutuminen voivat johtaa epäonnistuneeseen lopputulokseen. Rakentava kriittisyys yhdistettynä lukuisiin käytännön esimerkkeihin tekee kirjasta hyödyllisen perusteoksen kaikille kulttuurisuunnittelun parissa työskenteleville tai sen soveltamista harkitseville. Suosittelem teoksen lukemista myös kaikille osallistavasta ja sektori-rajaja ylittävästä kaupunkikehittämisestä kiinnostuneille.

SALLA JOKELA
*Geotieteiden ja maantieteen laitos,
Helsingin yliopisto*

”Valhetta, valhetta vain ne on...”

PITKÄNEN, SILJA & VILLE-JUHANI SUTINEN (2018). *Propagandan historia. Kuinka meihin on vaikuttettu antiikista infosotaan*. 296 s. Into, Helsinki.

Terran Itä-Karjalaa käsittelevä teemanumero vuodelta 1941 on synkeänkin kuuluisa esimerkki siitä mitä käy, kun tieteenala valjastaa osaamisensa poliittisten tavoitteiden edistämiseen. Lehti linkittyi professori Väinö Auerin valtiojohdolta saamaan toimeksiantoon todistaa tieteellisesti, että Itä-Karjala ja Kuolan niemimaa kuuluvat kiistatta Suomelle. Monet teemanumerossa hyödynnetuistä perusteluista olivat tuttuja jo vuosikymmenien takaa. Esimerkiksi ajatuksen geologisesta Fennoskandiasta – todisteen Suomen skandinaaviselle yhteydelle – oli esittänyt Wilhelm Ramsay 1800-luvulla. Lehdessä käytettiin kuitenkin myös uudenlaisia lähestymis- ja esitystapoja. Auer (1941: 215) muun muassa laati kartan ”tulevan Suomen” taloudellisista oloista: vesistöreitit ja myötäilleistä vuorovaikutusvirroista kertovat nuolet määrittivät Suur-Suomen toiminnallisen kokonaisuuden niin aukottomasti, että kartta ei tarvinnut edes valtionrajaa viestinsä välittämiseen. Yhdessä lehden muun aineiston kanssa kuviteltua tilannetta esittävä kartta luonnollistui todentuntuiseksi esitykseksi, joihin aikalaisten oli oletettavasti helppo uskoa. Ja jos sota olisi päättynyt toisin, olisi se voinut lopulta rakentaa todellisuutta kaltaiseksi.

Tämä esimerkki ei ole päätynt tietokirjailija Silja Pitkäsen ja kirjailija-kääntäjä Ville-Juhani Sutisen tuoreeseen teokseen propagandan ja massavaikuttamisen historiasta. Mutta toisinkin voisi olla; niin hyvin se täyttää monet kirjan esittämistä propagandan määritelmistä. *Terran* teemanumerolla pyrittiin oikeuttamaan poliittinen toimi, viestintä oli kiistattoman tarkoituksellista, ja kokonaisuus oli sekoitus näennäisneutraalia ”valkoista” sekä kärjistyksiin ja liioitteluun perustuvaa ”mustaa” propagandaa. Lisäksi teemanumero liittyi toiseen maailmansotaan, joka nostetaan kirjassa yhdeksi propagandan kulminaatiopisteeksi.

Propagandan historia on kuitenkin myös paljon muuta kuin katsaus 1900-luvun kansallismieliseen viestintään. Teos lähtee liikkeelle kallion juurelta, jossa muinainen ihminen piirtää kiviseinämään hirven kuvaa. Pitkänen ja Sutinen arvelevat kuvan pyrkineen kertomaan toisille, että lähellä on saalista. Tästä he juontavat koko kirjaa halkovan yleistyksen: ”Merkkejä piirretään seinään aina jossain tarkoituksessa” (s. 17). Propaganda on siis jonkin tahon pyrkimystä vaikuttaa toisiin ihmisiin, joko peittelemättä tai kätkeytyä. Ja kun kaikkialla avautuvaa viestimaailmaa tarkastellaan tästä näkökulmasta, muuttuu ilmiö koko ihmisyttä läpäiseväksi. Jos kalliopiirroksista juonnetaan temaattinen yhteys mainosten, sosiaalisen median, kilpailevien uutissisältöjen, algoritmien sekä tuudenjälkeisyyden leimaamaan nykyaikaan, on helppo

päätää kirjoittajien kanssa samaan johtopäätökseen: ihmiskunnan historia on propagandan historiaa.

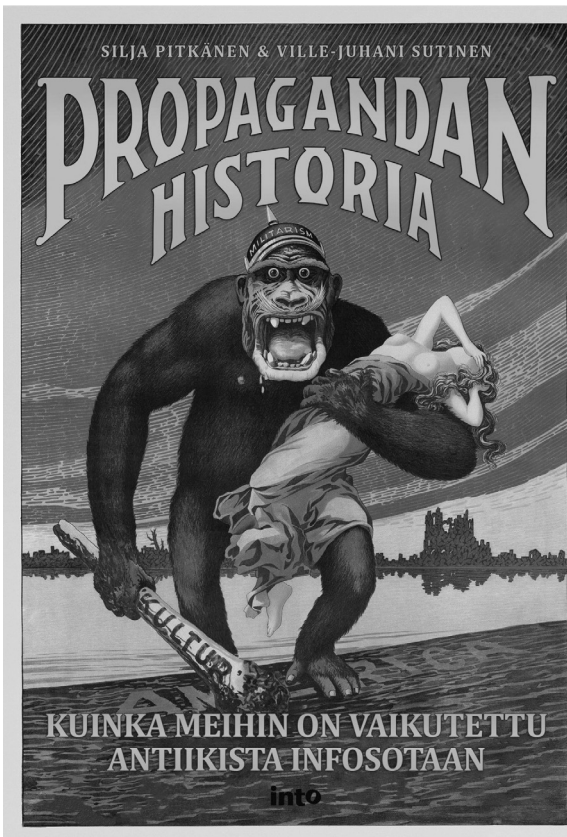
Ilmion kokonaisvaltaisuus luo pohjan kiinnostavalle analyysille, mutta aiheuttaa myös ongelmia. Vaikka kirjoittajat toteavat esipuheessa, etteivät halua tarjota propagandalle lopullista sisältöä saati sivuuttaa propagandan ajallista ehdollisuutta, joutuvat he kuitenkin puristamaan havaintonsa osaksi tiettyä historiallista juonta. Teos rajautuikin ensisijaisesti länsimaisen mielipidevaikuttamisen historiaksi, jossa pääpainon saa hallitsija-, valtakunta- ja valtiotason propaganda. Perspektiiviä laajennetaan satunnaisilla koukkauksilla ydintarinan ulkopuolelle – vaikkapa Kungfutsen oppeihin tai Mahatma Gandhin rauhanpolitiikkaan – mutta valtaosa esimerkeistä pyörii Euroopan ja Yhdysvaltain ympärillä linkittyen perinteiseen antiikista uuteen aikaan, modernismiin ja informaatioyhteiskuntaan kulkeutuvaan narratiiviin. Propagandan moniluonteisuuden tämä – sinällään perusteltukin – esitystapa välittää toki hyvin: ilmiötä avataan esimerkiksi tilankäytön (esim. paraatit ja arkkitehtuuri), henkilökulttien, kirjallisen ja visuaalisen viestinnän, elävän kuvan sekä lopulta internetin kautta.

Kirjan alussa on kuitenkin pieniä käynnistymisvaikeuksia. Antiikin ajan esimerkit propagandasta jäävät hajanaisiksi, ja usein kirjoittajat joutuvatkin täsmentämään, että niissä ei ole ehkä ollut kyse propagandasta siinä mielessä kuin termi nykyään ymmärretään. Olennainen nousee kuitenkin esille. Retoriikan, iskulauseiden ja tunneilmaisujen merkitykset, sodankäynnin oikeuttaminen sekä vallan manifestointi tilassa ovat noudattaneet peruspiirteiltään samaa logiikkaa jo parintuhannen vuoden ajan. Myös katsaus keskiajan propagandaan ja etenkin kirkon rooliin vaikuttaa tutulta nykypäivän perspektiivistä. Myyntityyden ja auktoriteettiasemia ylläpitävien rituaalien vaikutusvoima sekä valmiiksi samaa mieltä olevien ihmisten mielipiteen voimistaminen ovat edelleen voimissaan niin poliittisessa vaikuttamisessa, mainonnassa, työpaikkahierarkioissa kuin sosiaalisen median vertaisryhmäpuhussakin.

Todelliseen vauhtiin päästään kuitenkin vasta uudella ajalla, jolloin kirjapainotekniikan kehittyminen edisti olennaisesti propagoinnin mahdollisuuksia. Kirjoittajat nostavat yhdeksi ajanjakson vaikutusvaltaisimmista propagandaa käsitelleistä teoksista Niccolò Macchiavellin *Ruhtinaan* (1532), jossa esitettiin monia yleispäteviä ajatuksia valtion itseisarvoisuudesta sekä valehtelemisen tehokkuudesta vallankäytön muotona. Varsinaisen propagandan synnyn he paikallistavat kuitenkin vasta seuraavalle vuosisadalle. Tuolloin Katolinen kirkko perusti uskoa edistävän elimen nimeltään *Sacra Congregatio de Propaganda Fide*, jonka nimessä sana propaganda tuli

ensimmäistä kertaa ”vai-kuttavan tiedon levittä-mistä merkitsevään käyt-töön” (s. 67).

Toinen 1600-luvulta juontuva nykyaikaisen propagandan juuri versoo kolmekymmenvuotisesta sodasta (1618–1648), jossa pamflettien ja uutisten painattaminen oli olennainen osa yleistä mielipidevaikuttamista. Sodan myötä Eurooppaan vedettiin myös useita valtakunnanrajoja, ja valtion kautta määrittyneestä kansalaisuudesta muodostui olennainen lain- ja vallankäytön väline. Myöhemmin nimenomaan kansalaisuuden sisältöihin sekä kansalaisen velvollisuuksiin ja oikeuksiin liittyvistä kysymyksistä tuli tärkeitä propagandististen kampanjoiden kohteita. Vastaavasti kansallisvaltiot varttuivat modernisaatiokehityksen myötä aktiiv-

visesti propagandaa edistäneiksi ja siihen tukeutuneiksi toimijoiksi, joiden historiaa ei voi tarkastella erillään poliittisten ja kulttuuristen eliittien tuottaman propagandan historiasta.

Valtiojohtoinen propaganda nousee kirjassa pääosaan viimeistään ensimmäisen maailmansodan yhteydessä. Tuolloin muun muassa Britannia ja Saksa perustivat sota-propagandatoimistot, joiden kautta rakennettiin niin sota-ajan kansalaisen mallikuvaa kuin sodankäyntiä oikeuttavaa viholliskuvaakin. Toisessa maailmansodassa sekä sitä seuranneella kylmän sodan aikakaudella kuvastot jyrkentyivät entisestään, ja monet stereotypiat jäivät elämään sotien jälkeenkin viihdeteollisuuden vakioaineistona. 1900-luvun propagandaa leimasi olennaisella taval-

la myös idän ja lännen välinen ideologinen jako, joka ulottui kaikille elämänalueille, politiikasta urheiluun ja kulutusvalinnoista korkeakulttuuriin. Koko kylmä sota oli itse asiassa propagandataistelua, joka perustui pikemminkin poliittisten ilmapiirien ohjailuun kuin avoimiin konflikteihin pääosapuolten välillä.

Teoksen laaja historiallinen kaari vedetään yhteen ohuehkolla mutta tärkeällä nykyajankuvalla, jossa valtiollisen propagandan ja kansalaiskasvatuksen rinnalla korostuvat kaupallisen vaikuttamisen keinot, sosiaalinen media ja ylikansalliseksi ilmiöksi verkostoitunut populistinen politiikka. Vaikka propagandan psykologia on informaatioyhteiskunnassakin viime kädessä tuttua, on viestintäteknologian kehitys tehnyt propagandasta entistä hybridisempää. Kirjoittajat nostavat 2000-luvun propagandan kiinnostavaksi piirteeksi sen, että totuus voidaan nykyisin kuvitella valheeksi. ”Jopa tieteellisesti osoitetut tosiasiat, kuten evoluutio, saatetaan leimata propagandaksi” (s. 256). Olennaista on myös propagandan alkuperän hahmottomuus – nykyisin on vaikea sanoa, mistä mikäkin väittämä on lähtöisin ja keitä se pyrkii palvelemaan. Lisäksi yksilöt ovat entistä tärkeämmässä roolissa propagandan välittäjinä ja edistäjinä. ”Saattaa syntyä tilanne, jossa miljoonat ihmiset eivät tiedä tekevänsä propagandaa, vaikka tekevät sitä” (s. 256).

Kaikkiaan teos välittää propagandan historian kunnianhimoisesti ja hyvin. Muutamat huomiot jäävät pieniksi pyörteiksi suuren virran keskelle, mutta kokonaisuudessaan painotukset ovat onnistuneita. Oikeastaan teoksessa häiritsee vain muutama pieni asia. Koska kyseessä tuntuu olevan pikemminkin lähdekirjallisuuteen kuin kirjoittajien omaan empiiriseen tutkimukseen perustuva katsaus, ohjaavat tausta-aineistoksi poimitut avaintekstet tarkastelumittakaavaa ja geopoliittisia painotuksia voimakkaasti. Vaikka kirjoittajat korostavat jatkuvasti propagandan uusintavan itseään monissa yhteiskunnallisissa konteksteissa, pelkistyy teoksen propaganda ennen kaik-

kea suurvaltojen ja niiden valtakoneistojen propagandaksi. Olisikin ollut kiinnostavaa suhteuttaa teoksen esimerkkejä suomalaiseen propagandaan ja sen muotoihin. Vielä olennaisempi ongelma kartografisen propagandan sivuuttaminen, mikä tuntuu pikemminkin huolimattomuudelta kuin tietoiselta valinnalta. Puutteen harmillisuutta korostaa se, että antoisaa lähdeaineistoa löytyisi niin kotimaisesta kuin kansainvälisestäkin tutkimuksesta yllin kyllin. Jo alan perusteosten avulla olisi helppo avata kartografian, maantieteellisen mielikuvituksen ja territoriaalisten väittämien välisiä suhteita.

Rajoituksistaan huolimatta teos on äärimmäisen kiinnostava ja ajattelua sopivasti stimuloiva kokonaisuus, jonka ydinajatuksiin on helppo uskoa. Pitkäsän ja Suti-sen asiakieli on sujuvaa, eivätkä kerronnalliset maneerit kiusaa kuin harvoin. Vaikka teos on helppo ahmia jatkumollisena tarinana, se kestää myös satunnaisiin yksityiskohtiin palailun ja asiayhteyksien jatkokehittelyn. Aivan lopussa kirjoittajat heittävät ilmaan varoituksen siitä, että mikä tahansa tiedonvälitys voi olla propagandaa, arvioitava teos itsekin. Kiteytys tuntuu hieman lattealta, ilmeiseltäkin, mutta kuvastaa hyvin sitä häilyvää tunnelmaa, jonka kirja jättää. Kun maailmaa ryhtyy katsomaan propaganda-linssien läpi, sitä on tosiaan vaikea nähdä muuna kuin tavoitteellisten väittämien ja rivien välissä uitettujen valtapelien summana.

KIRJALLISUUS

Auer, V. (1941). Tuleva Suomi talousmaantieteellisenä kokonaisuutena. *Terra* 53: 4, 206–217.

HANNU LINKOLA
*Kulttuurintuotannon ja maisemantutkimuksen
koulutusohjelma,
Turun yliopisto*

